

117. De Moedermaagd, mal de Naples, savvie, de sardonyx en de sawoe-manila

1. Hé, jij daar met je sambalbroek, wil je gewone sambal, sambal badjak of sambal oelek? De beide laatste gerechten zijn met trassi, een gefermenteerde garnalenpasta, een karakteristiek ingrediënt van Indische gerechten en sambals. Een sambaltrekker is trouwens een zesteur, een mesje om dun mee te schillen.
2. De oorspronkelijke, authentieke, bewoners van Lapland eten samen en heten Samen.
3. Veelledigheid betekent samengesteldheid, het is ook een samengesteld woord, een samenstelling. Een synoniem van samenlading is groepage. Na het samenlezen van gerst(e)korrels hebben ze ook nog een boek samen gelezen. Bij de samenloop van Maas en Waal kwamen de crimineeltjes bijeen voor het samen lopen, in hun geval: het hardlopen. De rechter sprak van een meerdaadse samenloop: geen samenloop van omstandigheden, maar van strafbare feiten.
4. Conniventie is samenspanning. Damhert en struisvogel zijn appositionele samenstellingen, het tweede lid is als soort aanduidend woord toegevoegd. Moedermaagd en Godmens zijn copulatieve samenstellingen, het eerste lid drukt uit wat het tweede is. Vaarwel en vergeet-me-niet zijn imperatieve samenstellingen, ze drukken een wens of gebod uit. Dikhuid en roodhuid zijn possessieve samenstellingen, ze geven een eigenschap aan, die iets of iemand bezit. Van tautologische samenstellingen als doelwit, rooilijn, doeleinde en keisteen betekenen beide delen hetzelfde. Van een doorzichtige samenstelling ten slotte kan de betekenis uit de afzonderlijke delen worden afgeleid. Voorbeelden hiervan zijn schrijversduo en treinreis.
5. In een pps-constructie is er sprake van publiek-private samenwerking. Het bijvoeglijk naamwoord Samisch kan slaan op Lapland, maar ook het eiland Samos betreffen. De kabuto kennen we als de samoeraihelm [Jaarboek 2007].
6. Witte samojeden, zekere honden, komen uit de toendragebieden tussen de Witte Zee en de Jenisej.
7. Neem nog een glas sancerre, een droge, witte loirewijn bereid uit de sauvignon blanc.
8. Het sanctus is het lofgebed aan het einde van de prelatie, het sanctum officium is het heilig officie oftewel de inquisitie en het sanctus sanctorum is het heilige der heiligen in de tempel te Jeruzalem.
9. Dan kun je wel in een mooi kleedje van gros-de-Tours of gros-de-Naples lopen, maar als je dan vervolgens aan mal de Naples, syfilis, blijkt te lijden, wordt het aanzienlijk minder leuk.
10. Soenda wordt ook wel het Sandelhouteiland genoemd en daar komen dan ook de sandalwoods oftewel sandelhoutpaarden vandaan.
11. Met sandows versterk je je spieren, sanel (sanella) is een soort van geweven katoen, sanforiseren is krimpvrij maken en sang-de-boeuf is het dieprood van oud Chinees porselein, zo schrijft Van Dale dat tenminste.
12. Het sanhedrin was de Hoge Raad bij de Israëlieten tijdens de Romeinse bezetting.
13. Sanitas! Dat wensten de sannyasins, de volgelingen van Bhagwan Shree Rajneesh oftewel rajneeshies, elkaar toe. De sansev(i)eria is een lelieachtige sierplant uit de agavefamilie.
14. 'Dat is Sanskriet voor hem' betekent niet dat het Oudindisch is. Het Oost-Indisch doof zijn komt daar iets dichterbij. Welke termen krijgen wél een koppelteken: sans cérémonie, de sansculotte zoals in een sansculotteoutfit, de sans-papiers, sans phrase, sans façon, sans préjudice, sans-forcerorder en/of sans relâche?
15. Een Santomees woont op de eilanden Sao Tome en Principe en betaalt met dobra's. Deze eilandnamen zijn Portugees en betekenen Sint-Thomas en Prins. Saoto is soep op basis van kippenbouillon.
16. Een klant sprak bij de bloemist: "Mag ik voor twintig euro aan duizendguldenkruid van u?" Deze plant komt uit de gentiaanfamilie en heet ook wel kleine santorie. De gewone santorie heet ook centaurie oftewel knoepkruid. Een santri is een leerling van een Koranschool. Kent u de brave hendrik

uit de ganzenvoetfamilie? Bij een sapkuur drink je alleen vruchten- en groentesappen. Een sappe(r)degroentje is een herfstbergamot. Een sappeursbaard komt in een koude sappe goed van pas. Zeg maat, heb jij savvie van de sawoe-manila, de sapotilleboom?

17. In de archeologie zeggen ze meermaals 'saxa loquuntur', de antieke stenen spreken.

18. Rara, een sarcina is ... een verzameling van acht of meer kokken. Een kok oftewel coccus (meervoud: cocci) is een soort van bolvormige bacterie.

19. Sardes (Sardis) is een stad in Klein-Azië, ooit de hoofdstad van Lydië. Een Sard (Sardijn, Sardiniër) is een inwoner van het eiland Sardinië. Ook het begrip 'sardonische glimlach', dat kan ook een ziekte zijn, komt ervandaan. Het eten van een zekere soort van een op Sardinië voorkomende ranonkel veroorzaakte namelijk verwringing van de gezichtsspieren. Het sardonix is een edelgesteente. De sardonixsteen, een onyx uit Sardis, is een variëteit van kornalijn. In de Sargassozeë (Krooszeë, Wierzee) bij de Azoren zwemmen sargassovissen. Een Sasak is een islamitische bewoner van het eiland Lombok. Een sardane is een nationale dans in Catalonië.

Rein Leentfaar